

eszközök iránt érdeklődő kartársak figyelmükre méltassák. — A másik folyóiratért még inkább megirigyeltem osztrák szomszédainkat. Nagyon szerény keretben alakult meg tíz év előtt Bécsben a «Verein zur Pflege des Jugendspiels» főleg azzal a céllal, hogy az ifjúság részére üres telkeken játéktereket szerezzen és rendezzen be, majd gondoskodott játékevezetőkéről, kirándulásokról, most pedig *Vierteljahrschrift für körperliche Erziehung* címmel évnegyedes folyóiratot indított meg dr. Burgerstein és Pimmer polg. iskolai tanár szerkesztésében. A kitűzött program okos és időszerű: felöleli a testi kulturát összes vonatkozásaiban s irányelvül vallja az értelmes és a mai kornak megfelelő testi nevelést. Hogy ilyesmire mi is nagyon rászorulnánk, jól tudják és érzik a jobbak, akik a testi nevelés problémáját sem a versenyekben kulmináló sportokban, sem a tornatanítók szakszerű kiképzésében kimerítve nem látják, megoldva pedig még kevésbé. De ki kezdeményezze? Már annyi nálunk az egyesület és folyóirat, hogy maguk a tanfériak minden új vállalat iránt bizalmatlansággal sőt irigységgel viseltetnek s egyéni célokat sejtenek: gründolást és hiúságot emlegetnek. Persze, ha a meglevők közül azokat, amelyek tengődnek vagy céljukat tévesztették, kiselejtezni vagy reformálni lehetne! *lf.*

MAGYAR PÆDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Évi naggyűlés 1905 január 21-én.

Jelen vannak: *Fináczy Ernő* elnöklése alatt: Badics Ferenc, Beke Manó, Békefi Remig, Bartoniek Géza, Erődi Béla, Gombocz J., Gyulai Ágost, Gyomlay Gyula, Gotthard Zsigmond, Hoffmann Frigyes, Heinrich Gusztáv, Hegedüs István, Kármán Mór, Kovács János, Kőrösi Henrik, Kemény Ferenc, Málnai Mihály, Négyesy László, Petz Gedeon, Rombauer Emil, Schack Béla, Szuppán Vilmos, Waldapfel János, Weszely Ödön, Zsengeri Samu, Trájtler Károly, utóbbi mint jegyző. Ezekon kívül nagy számban vendégek.

I. *Fináczy Ernő* elnök következő megnyitó beszédet tartotta:

Az elméleti tanárképzésről.

Tisztelt közgyűlés!

Megjelentünk ismét Önök előtt, hogy számot adjunk egy évi munkásságunkról, megemlékezzünk törekvéseinkről és terveinkről, melyeket — mint egy tudományos társasághoz illik —

föltünés vágya nélkül szööttünk e csendes falak közt, hová különben is csak nagy ritkán téved a mozgalmas, mindig forrongó és hullámzó élet zajának egy-egy elhaló hangja. Ez a csendes elvonultság, mely nem egyértelmű sem a közérdeklődés kicsinylésével, sem célzatos elkülönülésre való hajlandósággal, társaságunk eredményes munkásságának vélekedésem szerint egyik feltétele; hiszen igazi hivatásunk, mint egyszer már kifejtettem, első sorban oly kérdések fejtegetése, melyek csak a nyugalmas szemlélődés tiszta légkörében érlelődhetnek; feladatunk legegyszerűbb is az, hogy a pædagogiai tudomány elméleti kérdései fölött tanakodjunk. Ez azonban nem zárja ki, sőt inkább megköveteli azt is, hogy a nevelés tényleges állapotát, gyakorlati problémáit is vizsgálódásunk körébe vonjuk, aminthogy társaságunk mindenkor egyik fontos feladatának tekintette, hogy nemzeti közoktatásunk intézményszerű fejlődését figyelemmel kísérje és e fejlődés egyes, jelentős phasisainak magaslatáról körültekintsen; elvi szempontból méltassa közművelődésünk különböző tényezőit, a biztosításukra szolgáló eszközöket, s időnként és alkalomszerűen előre is megvitassa a továbbhaladásra vezető utakat, módokat. Folyóiratunk lapjai mutatják, hogy, amennyire korlátolt eszközeink engedték, mindenkor iparkodtunk részt venni iskolai reformok, törvényjavaslati tervezetek, tantervek, módszeres munkálatok, általában tanulmányi és fegyelmi rendszabályok, úgyszintén szervezeti kérdések megvitatásában, s a társaság elnöki megnyitó beszédei is, szélesebb körök szives figyelmére számítva, legtöbbször ily időszerűeknek mondható, a közoktatásügy élő gyakorlatába vágó kérdéseket tárgyaltak. Ennek az évtizedes jó szokásnak óhajtok ma én is eleget tenni, mint a társaságnak tavaly megválasztott új elnöke.

Az elmúlt évben nemcsak a tanügyi köröknek, hanem az egész országnak érdeklődését egy oly reformtörekvés kötötte le, mely, ha megvalósul, nemzeti művelődésünk hatását mérhetetlenül fokozhatja. Miután ugyanis lecsendesültek az alkotmányos élet küzdő porondján vívott első nagy csaták, közoktatásügyi miniszterünk elkészítette és nyilvánosságra hozta az új népiskolai törvényjavaslat tervezetét, ezt a fontos munkálatot, mely egész közoktatásunk alapvető intézményében, a népiskolában a magyar államnyelv természetes jogait megszilárdítani, s a magyar nyelv, a magyar kultúra összekötő kapcsával e haza minden fiát,

saját nemzetisége és felekezete jogosult egyéni vonásainak gondos kimélete mellett, lélekben egyesíteni törekszik. Érzem, hogy nem volna méltóbb tárgya előadásomnak, mint e nevezetes törvényjavaslat a maga messze terjedő kultúrpolitikai perspektívájával; de az az izgalmas idő, mely ép most zajlik le, s mely a nemzetiségi velleitások forгатagába sodorta bele ezt a fenkölt szellemű alkotást is, megokolhatja tán, hogy e helyen és ez alkalommal vele, mint egyébként hazai közoktatási kormányunknak hosszú idő óta legjelentősebb conceptiójával részletesen nem foglalkozom. Hogy mégis említést teszek róla akkor, amikor az időközben bekövetkezett politikai események sok más üdvösnek ígérkező alkotáson kívül ezt a javaslatot is leszoritották, remélhetőleg csak rövid időre, a parlamenti tárgyalás mezejéről, inkább csak azért történt, mert a mult esztendő tanügyi történetére való bármely futólagos visszapillantás is e törvényjavaslat létrejöttének legalább érintése nélkül el sem képzelhető, s mert ezt az alkalmat is meg akartam ragadni, hogy előadásom legelején, minden más tárgy előtt, erről a helyről is kifejezést adjak azon hálás érzelmeknek, melyek minden igaz hazafinak, s így a Magyar Pædagogiai Társaság tagjainak szívéit is eltöltik e messze-kihatható reform küszöbén.

Az imént érintett törvényjavaslaton kívül hazai tanügyi köreinket, egyesületeinket, folyóiratainkat a mult esztendőben még több fontos tárgy foglalkoztatta. Közülök jelenleg csak egyet óhajtanék a beszédem által megengedett keretekben megvilágítani, a középiskolai tanárképzést, még pedig annak elméleti és tudományos részét. E vállalkozásomat a megelőző véleménynyilvánítások után, melyek közt igen becses és mélyreható tanulmányok vannak, mentheti egyrészt az a körülmény, hogy változatos tanügyi pályámon a tanárképzést, különösen annak eredményeit, talán több oldalról figyelhettem meg, mint olyanok, kiknek munkássága mindig csak egy irányban, egy szakmában, egy szempont uralma alatt folyt le símán és egyenletesen; másrészt mentségemül szolgálhat az a hitem, hogy az ügy szeretetéből fakadó meggyőződésnek teljesen őszinte és minden fentartás nélkül való kimondása, még ha ez a meggyőződés netán egy s másban helyreigazításra szorúl is, nem minden érték nélkül való oly rendkívül fontos kérdésben, mint az, melyről szólni kívánok. Mert bármilyen oldalról veszem is vizsgálat alá köznevelésünket,

mindig azt látom, hogy csakis az oktatás anyagával, és a tanár tudományos és nevelő egyéniségével formálható az iskola falai közt a gyermeki lélek. E kettőn sarkallik minden igyekezetünk; mellettök a még oly pontos szabályokba foglalt fegyelmező eljárások, a még oly jó tankönyvek és gazdag felszerelések, a még oly diszes iskolai épületek, a még oly zsinórmértékre szabott rendtartások, a még oly messze provideáló törvények, rendeletek és utasítások eltörpülnek jelentőségben. A cél szempontjából elvszerűen kiszemelni és elrendezni a nemzeti köznevelődés anyagát, s ennek az anyagnak megtanítását, vagyis: didaktikai feldolgozását oly tanárra bízni, akiben megvan az elméleti tudás, a gyakorlati készség, és a példaadásra alkalmas nemes erkölcsiség, lényegileg erre s nem másra megy vissza egész iskolászerű pedagógiai bölcsességünk. Tantárgy és tanár, csakis e kettő nevel igazán.

Milyen legyen hát a jó tanár? Mintha én vagy bárki más erre a kérdésre teljesen kimerítő választ adhatnánk. Mintha szavakba lehetne foglalni, ki lehetne fejezni azt, ami a gyermek és ifjú mozgalmas lelki életében végbemegy, amikor feltekint valakire, akit legjava embernek hisz, akinek eszményi képe ábrándjaiban él, aki tetteinek mintegy érzékelhető abszolút mértéke, akinek tudományára, mint kösziklára építhet, akinek tanítását áhitattal hallgatja, akinek cselekvésmódja egész fiatal életének egyik legfőbb szabályozó elve. Nem is vállalkozom ennek az eszményi jó tanárnak minden oldalú jellemzésére; csak tudományos képzése módjáról akarok néhány gondolatot elmondani.

Hogy a jó tanár kellékeihez a tudomány, még pedig biztos tudomány hozzátartozik, ezt mindenki természetesnek találja. De nyomban megnyílik a kételkedés tág kapuja, mihelyt valaki azt a szerintem indokolatlan kérdést veti fel, milyen mértékű legyen ez a tudás. Sajátságos, de így van. Azt hihetnők, senki se teheti vita tárgyává, hogy legjobb tanár az, aki legtöbbet tud. S mégis vannak, kik ezt a tételt kétségbe vonják, és mintegy kétféle tudományt különböztetnek meg: olyant, mely csak a szaktudós-nak, s olyant, mely csak a középiskolai tanárnak való. Sőt, némelyek annyira mennek ebben a meglepő különböztetésben, hogy egyenest hibának rójják fel, veszedelmesnek tartják, ha a tanári pályára készülö egyén arra a tudományosságra törekszik, mely szerintök a szaktudóst jellemzi. Mindig azt tartottam, hogy

ez a felfogás a legnagyobb tévedések egyike, mely hosszú ideig majdnem végzetserű befolyást gyakorolt avatottabb körök véleményére is. Azzal az alaptévedéssel van itt dolgunk, mintha a tanári foglalkozás, azért mert az iskola padjai közt folyik le, nagy tudományos háttérre nem szorulna, mintha a jelölt, ki az egyetemen megtanul tudományosan gondolkodni és dolgozni, ezzel oly munkát végezne, mely az iskola területétől egészen távolosó, exotikus vidékekre vezetne; mintha semmi összefüggés se volna az elmélet és a gyakorlat közt; mintha a tudomány és iskola egymástól egészen függetlenül haladhatnának, s amannak érverését az iskola nyomban és azonnal meg nem érezné mindenkor. Mintha a középiskolai tanítás csak épen a mindennapi kenyért szolgáltatná; csak nyög volna, melyet kénytelen-kelletlen viselünk; csak pensum, melyet hamarosan le kell darálnunk, hogy azután lelkünknek élhessünk, s az úgynevezett tiszta tudomány üdítő forrásait kereshessük fel. Mondogattuk, hogy az egyetemen összefoglaló és rendszeres, úgyszintén bevezető előadásokat kell tartani a tanárjelöltek számára, mintha annak, aki nem lesz tanár, hanem mondjuk szaktudós, nem volna szüksége ily összefoglaló, rendszeres és bevezető előadásokra, melyeknek célja az illetőt szakmája egész körében, annak összes részeiről, s az egyes disciplinák összefüggéséről, tehát az alapelvekről és kapcsolataikról tájékoztatni. S viszont nem egyszer úgy tüntettük fel a dolgot, mintha a tudós módszereivel dolgozó vagy speciális előadásokat hallgató tanárjelölt csupa értéktelen lim-lommal, lappaliákkal bibelődnek, amelyek, mert az iskola feladataival kézzelfogható összefüggésben nincsenek, ebből a szempontból teljesen elítélendők és kárhóztatandók. Nem gondoltuk meg sem azt, hogy a tudomány egészében való tájékozódás, a tudomány szerves kapcsolatainak felismerése nélkül a leendő szaktudós, sőt talán az lehet el legkevésbé, s hogy viszont az a tanárjelölt, aki soha a tudományos vizsgálódás önzetlen örömeit nem élvezte, aki nem tudja, mit tesz módszeresen kutatni, tudományos problémákhoz közel férközni, kis körben mozgó, de a sikernek közeli reményével kecsegtető feladatokat önerején megoldani, hanem aki mindig csak anyagot, materiát halmoz egymásra a részleges elmélyedés vágya és alkalmá nélkül, örökre meg van fosztva ép tanári hivatala sikeres teljesítésének egyik igen erős rugójától. A tanár legelső és legfőbb kelléke a nagy és mély tudomány,

melynek háttére ott van mögötte akkor is, mikor az I. osztályban latin grammatikát tanít vagy házi állatokat ismertet; melynek bőségéből és mélységéből merítve tehet csak szert tanítása a lendületnek ama nemére, mely egyedül képes emelkedetté tenni oktatói eljárását, mely egyedül adhat lelket, szint, ihlettséget, accentust iskolai munkásságának. Mesebeszéd, hogy a nagy és mély tudomány gyermekek és ifjak nevelésére, oktatására, fegyelmezésére ügyetlenné tesz. Bizonyos vagyok benne, hogy ily esetek, ha itt-ott előfordulnak, nem a tudomány terjedelmére és mélységére, hanem az általános emberi energia hiányára vezetendők vissza. A puha ember, ki nem tud akarni, sem osztályokat, sem katonai századokat, sem hivatalos alárendeltjeit nem lesz képes rendben tartani és fegyelmezni, s természetesen, akkor még kevésbé, ha ehhez az akarati gyengeséghez a pozitív tudás, szakértelem és ismeret hiányai járulnak. Én tehát akkor, mikor a tanárképzés tudományos részéről szólok, mindenekelőtt azt a tételt állítanám fel, hogy a tudósképzés és a tanárképzés nem két külön dolog, hanem a kettő összeolvad egymással; hogy van a tanulmányozás anyagának és módszerének tág közössége, melyben a leendő tudós és leendő tanár (kiket most csak a szokásos nyelvhasználat szerint választok külön) egyaránt találkoznak, s hogy ezt a nagy és tág közösséget megadni magának az egyetemnek kötelessége, akár vannak mellette e célra szolgáló függelékszerű intézmények, akár nincsenek.

Miképen rendezendő tehát be az egyetemen a tanárképzés? Mielőtt erről a kérdésről elmélkedném, néhány közkeletű és szerintem téves nézettel kívánok foglalkozni.

Egyikkel gyakran találkozhatunk művelt laikusok soraiban. Akik ezt a nézetet táplálják, úgy képzelik maguknak a tanárképzést, hogy az egyetemről kikerülő tanárjelöltnek tisztára mindent tudnia kell, amire neki tanári pályáján szüksége van. Mi, akik tanárok képzésével foglalkozunk, jól tudjuk, hogy soha olyan egyetemi vagy bárminő más tanárképző rendszer nem képzelhető, mely ennek a várákozásnak megfelelő lenne. Nincs az az egyetemi tanár vagy tanárképzésre hivatott egyén, aki, ha becsületes tudós, vállalkozhatnék arra, hogy négy év leforgása alatt akár csak az iskola szempontjából is hézag és hiány nélkül kimeríthetné egy tudománynak a körét, anyagát, módszerét, s kész tanárokat nevelhetne. Legföljebb arra lesz képes, hogy az

egész szakmáról, a szaktudomány szervezetéről, részeiről, a részek összefüggéséről, feladatairól, eszközeiről általános áttekintést adjon, s azután a szakmának egyik-másik, de korántsem összes disciplináit akár rendszeres alakban, akár speciális problémákból kiindulva mélyebben feldolgozza. Ami még ezen kívül van, azt a jelöltnek később, részint a tanárképzés rövid gyakorlati évében (melynek szintén vannak fontos elméleti feladatai), részint a tanárképzésnek ama hosszú, egész életre kiterjedő szakában, a folytonos olvasás, önképzés, tanulás, dolgozás és tanítás egész hosszú folyamatában kell a nyert alapon elvégeznie, figyelemmel egyéni hajlamaira és működési körére is.

A másik ilyen tévedés bizonyos túlzásokban és szinte célzatosan kiszinezett állapotrajzokban jut kifejezésre. Tanárképzésünk rengeteg rossz, a fiatal emberek teljesen el vannak hanyagolva, az egyetemi előadások semmiféle vonatkozásban sincsenek a jelölt tanári hivatásával, a tanár urak csak vesszőparipáikon lovagolnak, ilyen és hasonló vélemények vannak még ma is forgalomban. Nem állítom, hogy nincs tenni valónk minden téren; a boldog megelegedés kritikátlanására sem hajlom, de mint a viszonyoknak most már közeli szemlélője, s különösen a Budapesten tartott tanári alap-, szak- és pædagogiai vizsgálatok megfigyelője és részese, legjobb meggyőződésem szerint állíthatom, hogy ilyenmő általánosítások igazságtalanok.

Ezeket közbevetően említve, újból felveszem elmélkedéseim fonalát.

Az egyetem kettős célnak szolgál: egyik a tudomány előbbrevitele, a másik a nemzeti közművelődésnek tett ama pótolhatatlan szolgálata, hogy a tudomány megőrzéséről gondoskodik. Az egyik azt követeli a tanártól, hogy ne készen adja a tudományt, hanem ellenkezőleg problémákat fejtegessen, tudományos kételyeket támaszson s azok elosztatására irányadó szempontokat jelöljön ki: az igazság létrejöttét genetikusan mutassa be, vagyis: szemléletesen tüntesse fel, hogy az igazság fokról-fokra miképen alakul ki; elvi kérdéseket vessen fel, s a szemben levő álláspontok kritikai megvilágítása után esetleg döntsön is közöttök. Viszont a másik cél azt kívánja inkább, hogy a tanár az egészről adjon áttekintést, a tudomány szervezetét ismertesse meg lehetőleg csonkítatlanul; adjon rendszeres képet mindarról, amit valamely szakma körében a mai tudomány

igaznak vall, s értesse meg, hogy ennek a nagy egésznek a részei miképen függnek össze egymással, miképen kapcsolódnak egymáshoz, s minden egyes résznek mi a rendeltetése az egésznek a szempontjából. Nyilvánvaló, hogy e célok mindegyike az egyetemi tanár egyéniségét más-más oldalról veszi igénybe. A tudomány előbbrevitele és fejlesztése, tudós nemzedékek felnevelése útján, föltétlenül cselekvési szabadságot kíván; tehát nemcsak a kutatás, gondolkodás és philosophálás teljes szabadságát, mely minden felügyelet, ellenőrzés, számonkérés, rendszabályozás elől elzárkózik; amely souverain a maga birodalmában és semminemű forumnak felelősséggel nem tartozik a tudományos meggyőződésekért és tanokért, hanem megköveteli a tanulmányi rend teljes szabadságát is, mely az előadásoknak, gyakorlatoknak, értekezleteknek sem sorrendjökben, sem anyagukban, sem tárgyalásukban, sem más vonatkozásaikban való megkötését nem engedi meg. Hiszen e szabadság, melynek korlátozását mindig csak absolutisztikus hajlamu kormányok kísértették meg, egyik biztosítéka a tudományos szellem kifejlésének, a tudomány sérthetlenségének, s mint ilyen az egész emberiség legbecesebb javai közé tartozik. Nem lehet a tudományosság gőgjének, vagy a céhszerűség szűkkeblűségének minősíteni azt a törekvést, hogy az egyetemi tanár tudós egyénisége bélyegét bilincselő rendszabályok nélkül üthesse rá egész tanítására s a szó teljes értelmében úgy legyen abban, hogy mit tanít előbb s mit később, mit bővebben és mit kevésbé bőven, mily módon és mily irányban vezesse azokat, kiktől a nemzeti tudományosság előbbrevitelét várja. A cselekvésnek ez a szabadsága ép a tanárképzés tudományos feladatai érdekében nélkülözhetetlen; minden művelt nemzet annak is tartja. Ebben a szabadságban, tehát a gondolkozásnak, a tanításnak és a tanulmányi rend megállapításának szabadságában, mely minden egyes tanárt külön-külön megillet, nem pedig formaságokban keresem én az egyetem igazi autonómiáját; ezt a szabadságot kell minden beavatkozástól óvnunk, jöjjön bárhonnan és bármely alakban.

Ezzel szemben áll most az egyetem másik, ép oly fontos hivatása, a tudomány álladékat, hogy úgy mondjam, biztosítani s a nemzet közkincsévé tenni. Ez csak akként történhetik, ha az egyetem úgy neveli tanulóit, hogy azok, a tudományos kutatás módszereiben való jártasságuk mellett, a tudomány anyagával,

körével, részeivel *tervszerűen* megismerkednek. Szükséges e végből, hogy az egyetemi tanár a tudománynak ezt az anyagát szerves kifejlésében és tervszerű egymásutánban megismertesse; más szóval, szükséges, hogy maga-magát bizonyos sorrend követésére és bizonyos anyag kimerítésére kötelezze.

Úgy tetszik tehát, mintha ez a hivatása ellenkeznék a másikkal, mely föltétlen szabadságot kíván. Ellenkeznék akkor, ha e két feladatot olybá vennők, mintha egymást kizárnák. De épen ebben rejlik szerintem az alaptévedés. A két feladat nem zárja ki egymást, hanem egyik a másikra van utalva, s kell, hogy az egyetemi tanár — minden jogi kényszer nélkül s csak erkölcsi felelőssége tudatában, — mindkettőnek tudjon és akarjon eleget tenni. Fog tehát tartani, mind a tudomány előbbrevitele, mind a tanárok képzése érdekében együttesen bevezető, összefoglaló és rendszeres előadásokat megállapított sorrendben és tervszerűséggel, s fog tartani, ismét mint az egyetemi oktatás két nagy feladatának előmozdítására hivatott tudós és tanár speciális collegiumokat és gyakorlatokat, az őt megillető szabadsággal. Hallgatóságának nem szabad két táborra oszolni, hanem közösséget kell alkotnia; ő maga nem fog beszélni leendő tudósokról és leendő tanárokról; nem fog magára vethetni, ha az egyetemről kikerülő fiatal emberek egy része kicsinyléssel tekint a nemzeti közművelődés iskolaszerű munkájára; másik része meg gúnyt űz azokkal, kik szövegkritikával foglalkoznak; hiszen ezek is a nemzeti közművelődést szolgálják egyaránt. Nagy baj volna, ha tudomány és közművelődés ellentétbe jutnának; ha a középiskolai tanár lemondana a tudós kutatásról s a szaktudós lemondana arról, hogy tudományos vizsgálódásának eredményét megérezze a közműveltség. Csak az a tanár nem fog a mesterember színvonalára sülyedni, aki épen iskolai munkássága érdekében folyton érintkezik a tudomány haladásával (még ha irodalmilag nem működik is), s csak az a tudós nem fog kisszerűen aprólékoskodó detailmunkássá válni, ki azt az új igazságot, melyet megállapít, legyen ez bármely speciális igazság, bele tudja helyezni a tudomány nagy egészének összefüggésébe s ez által a nemzeti közműveltség tartalmába.

Nem tudom, vajjon sikerült-e kifejeznem gondolataimat úgy, ahogy kívántam volna; de a mondottakból is kiderül talán, hogy a tanárok tudományos képzését, mind általános, mind spe-

cialis irányban, elvileg az egyetem tisztének tekintem, mely tisztét az egyetem ép a jelzettem két feladat szoros viszonyosságánál és egymásra utaltságánál fogva más intézménnyel meg nem oszthatja. Még a látszatát sem szabad felkelteni annak, mintha az egyetemi tanár csak a kinevezésével járó rendes teendőinek keretén túl volna köteles tanárképzéssel foglalkozni. Ha van a tanárképzésre szolgáló külön intézmény, ez nézetem szerint soha sem jelentheti azt, hogy ennek következtében az egyetemi tanár nyilvános előadásainak berendezésében, mint mondani szokták, csakis a tudomány előbbrevitelét volna köteles gondolni. A tanárképző-intézetben elvállalt órái csak homogén többletet jelenthetnek; értékek annyi, hogy szervezett módon biztosítják a tanulóknak — bármily irányban fognak is majdan működni — a tanulmányoknak ezt a többletét, s ebből a szempontból én a mostani tanárképző-intézetnek azt a rendelkezését nagyra becsülöm, melyben az az elv jut kifejezésre, hogy a tanárképző-intézet semmit sem oktroyálhat reá kívülről az egyetemi tanárra, akinek e szerint teljesen szabadságára van bízva, kíván-e rendes előadási óráin kívül, melyekben szintén csak a tudományos tanárképzést szolgálja, még ilyen homogén óratöbbletre vállalkozni vagy sem.

Az egyetemen végbemenő tanárképzéssel kapcsolatosan szó esett arról is, hogy kívánatos volna a gyakorlati pædagogia számára tanszéket szervezni. «Állítsunk a tudomány-egyetem bölcsészeti karán — így olvasom egy idevágó értekezésben — mind Budapesten, mind Kolozsvárott tanszéket a gyakorlati pædagiának. Ezen tanszék tanárának feladata, a didaktika általános elveinek ismertetésén kívül, az egyes szaktárgyak módszerének tárgyalása. Így minden tanárjelölt már az egyetemen megismerne szaktudománya gyakorlati módszerét és tisztába jönne azon eljárással, melyet egykor majd követnie kell.» E sorokban tehát az a kíváncsalom foglaltatik, hogy minden egyetemen a pædagiának két nyilvános rendes tanára működjék: egyik az elméletet és neveléstörténetet, a másik az oktatástant és módszertant adná elé.

Bizonyára szerencsét kívánhatnánk magunknak, ha mivelődési állapotaink oda fejlődtek volna, hogy akkor, amikor nem minden német egyetem dicsekedhetik még csak egy pædagogiai tanszékkal sem, a mi egyetemeinken két tanszéket nyerne ez a tudományszak. De nékem úgy tetszik, hogy a szóban levő kíváncsalom — nem tekintve egy második pædagogiai tanszék felállításának ez

idő szerint illusorius voltát — az elméleti tanárképzés igazi feladataival nem is áll összehangzásban. Általános didaktika az elmélet körébe tartozik; részletes módszertan pedig oly értelemben, hogy a jelölt teljesen tisztába jöjjön azzal az eljárással, melyet majdan a középiskolában követnie kell, az egyetemre nem is való, mert hiszen az egyetemnek feladata a jelöltet, mindenkéltől szakismerettel, a tudomány anyagával, a kutatás módszerével és elméleti philosophiai és pædagogiai tudással ellátni, s csak ezen a megelőzően szerzett alapon történhetik az illető szakma részletes methodikájába való bevezetés. Még az egyetemi tanfolyam IV. évében is csupán általános körvonalait lehet adni az egyes tárgyak módszertanának, mint ahogy a múlt félévekben megkísérlettem tárgyalni a nyelvi, irodalmi, történeti, földrajzi, természetrajzi és természettani oktatás módszerét. Meggyőződéseim szerint nem is az egyetemi tanfolyamnak, hanem az utána következő gyakorlati évnék egyik legfontosabb elméleti feladata a részletekbe elmélyedő, speciális módszertan, melyet minden jelölt külön a maga vezető tanárától tanul; ugyanattól, aki őt egyúttal a gyakorlati tanításba is bevezeti, mert hiszen ha valahol, itt kell karöltve járnia az elméletnek a gyakorlattal. Szerintem minden más, ettől eltérő eljárás természetellenes. Hogy miképen kell az iskolában a latin és görög nyelvet, a történiát, a physikát és matematikát a maga részleteiben tanítani, vagyis: miképen kell az iskolában a nevezett tárgyak anyagát feldolgozni, például miként kell a latin declinatiót, conjugatiót, syntaxist, s ennek egyes konkrét jelenségeit megtanítani, hogyan kell Cicerót, Liviust és Tacitust s ezen írók egyes műveit vagy részeit külön-külön olvastatni, miképen kell a mechanika, hangtan, fénytán, hőtán, mágnesség és elektromosság tanait nem általános didaktikai és methodikus szempontokból, hanem tételesenként, tehát tanulmányi egységek rendjén haladva feldolgozni, ezt más nem taníthatja meg, mint az, aki az illető tudományok anyagán teljesen uralkodik, aki tudósa e szakmának. Bizonyára fontos, hogy a középiskolai szakok szerves összefüggésének tudata minden jelöltben meghonosíttassék; ez az elméleti pædagogus feladata; akkor azonban, mikor a tantárgy részleteinek feldolgozásáról van szó, a mai tudomány követelése szerint a pædagogust már a szakembernek kell kiegészítenie. Tudományos diletantismus eshetőségeire a jelölt nem bízható. Ha ebben az irányban

valamit kívánhatnánk az egyetemtől, inkább az volna, hogy az egyes szakok tanárai, a philologusok, történészek, matematikusok és physikusok időről-időre egy-egy kisebb collegiumban a középiskolai anyagnak tudományos feldolgozását adnák, mint ahogy egyes elszigetelt esetekben eddig is megtörtént, s külföldön is már sürgetik.

Ezzel a kérdéssel azonban, melynek érintésére saját működési köröm csábított, már eltávolodom tulajdonképeni tárgyamtól, az elméleti tanárképzéstől. Oly területre léptem, mely egészen külön méltatást kíván. Értem a gyakorlati tanárképzést, amely az elmúlt évben oly sok érdekes eszmecserének és tanácskozásnak adott anyagot. Nem kívánom a tisztelt közgyűlés figyelmét tovább is igénybe venni; ezért most minden megokolás nélkül, inkább csak teljesség kedvéért annak jelzésére szorítokozom, hogy én, mint pædagogus, a magam részéről a tervszerű gyakorlati képzésnek alkalmasabb módját nem ismerem, mint azt, mely erre a célra berendezett külön gyakorló iskolában megy végbe.

De bármint legyen is, él bennem az a meggyőződés, hogy az a nagy erkölcsi erő, mely a középiskolai tanár nevelő és tudós egyéniségében rejlik, középiskolai oktatásunk legelső tényezői közé sorolja a tanárképzést. Bizonyos azonban az is, hogy a tanárképzés biztosítékait nem csak mindig az intézményekben, hanem az emberekben is kellene keresnünk. Bármily hasznos szolgálatot teljesíthet egy tanárképző-intézet a körvonalaztam hatáskörben és értelmezéssel, bármily jeles munkásságot fejt ki a Báró Eötvös-Collegium a maga nemében, az elméleti tanárképzés eredményessége végső elemzésben az egyetemi tanár személyiségétől függ. Az az egyetemi tanár, aki nem ismer kétféle tudományt, egyet az erősebbek, s egyet a gyengébbek számára; aki át van hatva annak a kölcsönhatásnak a gondolatától, mely a tudományt és iskolát egybekapcsolja, jó tanárokat, azaz: a tudomány és iskola egyenlő szeretetétől áthatott tanárokat fog képezni, a netán kevésbé kielégítően szervezett intézményeknek dacára is. A tudomány és nemzeti közművelődés feladatai azonosak, fedik egymást. Vajha mentől szélesebb körökben verne gyökeret ez az igazság.

Ezzel az óhajtással a Magyar Pædagogiai Társaság XIII. közgyűlését megnyitottnak nyilvánítom.

A társaság feszült figyelemmel hallgatta tudós elnökének nagy-érdekű fejtegetéseit s előadót végezetül lelkesen megéljenezte és megtapsolta.

II. *Gyulai Ágost* titkár felolvasta a lefolyt társulati év munkásságáról szóló következő titkári jelentését:

Tisztelt Társaság!

Midőn ez alkalommal először van szerencsém e helyről fölszólalnom, hogy az alapszabályokban körülírt kötelességem szerint társaságunk legutóbbi, XIII. esztendejének életéről beszámoljak, — úgy érzem, hogy a hála szavaival kell kezdenem.

Midőn buzgó hivatali elődöm, *Kovács János* számára sokoldalú elfoglaltsága a szerkesztői állás betöltése mellett lehetlenné tette a titkári hivatal kötelességeinek további teljesítését s midőn a tavalyi nagygyűlés őszinte sajnálattal volt kénytelen elődömnek e szándéka előtt meghajolni, a nagygyűlés megtisztelő bizalma annyi jeles férfiú, jóval érdemesebbek után a kevésbbé méltót, az én csekélységemet állította e díszes helyre, amiért csak most nyílik alkalmam a t. társaság összessége előtt forró köszönetet mondanom. Midőn ezt teszem, kérem egyúttal a t. társaságot, engedje meg, hogy gyengeségem érzetében előre is elnézést kérjek, ha a belém helyezett bizalomnak egyelőre csak avval az ígérettel vagyok képes megfelelni, hogy munkaerőm javával s hivatásom egész lelkesedésével fogom a kezeimbe letett ügyet szolgálni.

Amiről jelentésemben első helyen kell megemlékeznem, az, hogy társaságunk legutóbbi esztendejének megkezdésekor, hivatali állásom elfoglalásával egyidejűleg más nevezetesebb változás is történt társaságunk tisztikarában annak nagyjelentőségű, bár csak részleges megújítása által. *Heinrich Gusztáv*, társaságunk lelkes szervezője, a megalakulás óta fáradhatatlan vezetője, s 12 éven át nagyrédmű elnöke az elmúlt év elején kijelentette megmásíthatatlan szándékát, hogy más téren való nagy elfoglaltsága miatt a társaság vezetését többé nem vállalhatja el. Társaságunk soha nem muló hálájának jeléül *Heinrich Gusztávot* tiszteletbeli elnökévé kiáltotta ki, és örömmel s egyhangúlag választotta meg elnökévé azt, kit a távozó elnök e díszes polcra ajánlott volt, *Fináczy Ernőt*, a budapesti tudomány-egyetemen a pædagogia nyilvános rendes tanárát, eddigi alelnökünket. Midőn társaságunk ezzel egyidejűleg a megüresedett alelnöki állásra

a magyar pædagogiai tudomány egyik legérdemesebb, alapvető munkását, *Kármán Mórt* választotta meg, oly részleges átalakulás nyert befejezést, mely társaságunk számára az eddigi 12 esztendő szép eredményeiből annál biztosabban kifejlődő további virágzást helyez kilátásba. Ha a multnak gazdag tapasztalatai s a jelen és jövő lelkes munkaereje közös célra összefognak, a virágzás napjai elmaradhatatlanok.

S valóban — bár előre le kell mondanunk arról a gondolatról, hogy társaságunkról egy rövid év leforgása alatt jelentékeny és szokatlan haladást jegyezhesünk föl — a tiszteleti elnöki állás betöltése által súlyban gyarapodott társaság elmúlt évi életének virágzása mégis ezúttal is számos örvendetes jelenségben mutatkozott: fölolvásó üléseinek szaporodásában és látogatottságában, folyóiratának élénkülésében és tartalmi gazdagodásában, egyéb pædagogiai kiadványok tervének megindításában, mindennemű tagok számának gyarapodásában és anyagi helyzetének konszolidációjában.

Azonban őszinte öröm tölthette el társaságunkat, mely a magyar nemzeti nevelés magasztos eszméjének minden rendű munkásaiból alakult, az a — bár társaságunk keretén kívüli — nagyérdékű esemény is, melyben a magyar pædagogia és iskolaügy nemzeti irányának egyik diadalát láthatjuk, hogy közoktatásügyünk jelenlegi vezetője hosszú előmunkálatok után benyújtotta az országgyűléshez az új népoktatási törvényjavaslatot, mely a nemzeti nevelés ügyének kiépítésében oly előkelő szerepet vinni van hivatva. Midőn e helyen örömmel vesszük tudomásul e nagyjelentőségű, magyar pædagogiai tárgyú elaboratum megjelenését, lehetetlen hálával nem gondolnunk közoktatásunk vezetőjére, úgysis mint társaságunknak egy évtized óta tiszteleti tagjára, ki valóban semmivel sem bizonyíthatta volna inkább a magyar pædagogia ügyei iránt régóta ismert érdeklődését, mint éppen evvel a — mondhatnám legszebb székfoglaló — munkálattal. Szerény indítványom az, adjon a t. társaság mai nagygyűlésének jegyzőkönyvében írásbeli kifejezést e javaslat létrejötte fölötti örömeinek.

Társaságunknak szorosán vett belső életére terve: az elmúlt esztendőnek némi haladását főképen a kifejtett munkásság élénk voltában, a társaság szellemi életének fokozódó hatásában láthatjuk. Ennek jelenségei első sorban a tavalyi év folyamán tar-

tott 1 nagygyűlésen kívül a 7 fölolvásó, 1 elnöki és 4 zárt ülés, melyeknek programját tudományos előadások és részben általános pædagogiai mozgalmakra, részben a társaság ügyeire vonatkozó eszmecserek töltötték be. Fölolvásó üléseink tárgysora, melyen 5 emlékbeszéd és 7 értekezés, összesen 12 előadás, köztük 1 székfoglaló szerepelt, igen változatos volt, mert néhány kiváló elméleti és gyakorlati pædagogus munkásságának történeti rajzán kívül elméleti pædagogiai tárgyú értékezések, iskolaügyi mozgalmak és pædagogiai irodalmi jelenségek ismertetései, továbbá tanügyi tapasztalatok előadásai szolgáltatottak anyagot e tárgysorhoz. Üléseink anyaga a következő volt:

Jan. 30-án: Schack Béla emlékbeszéde Névy László r. tagról.

Febr. 20-án: Erödi Béla, Egy francia mű a tanárképzésről. — *Pauler Ákos*, Herbert Spencer mint pædagogus.

Márc. 12-én: Geöcze Sarolta, Veress Pálné és a magyar társadalom evolúciója. — *Kemény Ferenc*, Az egyhuzamban való tanításról az elemi népiskolákban.

Ápr. 16-án: Weszely Ödön, Egyéni és társadalmi pædagogia (székfoglaló). — *Raj Ferenc*, Az érettségi vizsgálat reformjának kérdése a budapesti tankerület főigazgatói értekezletein. — *Pályi Sándor*, A népszerű főiskolai előadásokat szervező német intézmények első nagygyűlésének ismertetése.

Máj. 21-én: Himpfner Béla, A berlini középiskolák.

Okt. 29-én és nov. 26-án folytatólag: *Kármán Mór*, Herbert és a tudományos pædagogia. Évszázados megemlékezés.

Dec. 17-én: Erödi Béla, Amerikai tanügyi tapasztalatok.

Felolvásó üléseink a lefolyt esztendőben a szokottnál nagyobb látogatottságnak örvendettek, amit főképen néhány tárgy, különösen az emlékezések érdekességének, némiképen egyik-másik előadó népszerűségének, de minden bizonyynyal az általános érdeklődés s a pædagogia iránti kedv növekedésének is tulajdoníthatunk. Hozzájárul üléseink nagyobb nyilvánosságához az a körülmény is, hogy lehetőleg az egész tanügyi világ érdeklődésének bevonása kedvéért törekedtünk ez évben minden fővárosi iskola tanári testületének küldött külön meghívó útján is föl hívni a figyelmet társaságunk ezirányú működésére. Annál magasabbra értékelhetjük a tudományos pædagogia elméleti művelésére hivatott társaságunk üléseinek látogatottságát a mostani viszo-

nyok között, midőn a gyakorlati pædagogia különböző kérdéseinek művelésére alakult egyéb társaságok és egyletek annyira szétforgácsolják a tanügy iránti érdeklődést.

Így tehát megnyugvással tekinthetünk vissza társaságunk ezirányú hatására az elmúlt évben.

Az írásnak az előszóval szemben való szélesebbkörű hatalmánál fogva azonban társaságunk elmúlt évi működésének és haladásának súlypontja mégis folyóiratunkban volt. Folyóiratunk a társaság anyagi helyzetéhez mértén megtartván 40 ivnyi terjedelmét, nem gyarapodott ugyan mennyiségileg, de minőségileg haladásra törekedett, főképen azon meleg érdeklődés folytán, mellyel a folyóirat gondozásában az elnökség is részt vett s azon megbeszélések alapján, melyek egy zárt ülésen a folyóirat egyik-másik rovatára vonatkozólag tartattak.

Flyóiratunk elmúlt évi folyamának tartalma, mely 39 munkatárs tollából került, a következőképen oszlott meg: Az önálló értekezések száma 35 volt; a folyóirat ezenkívül 10 hazai és 14 külföldi művet ismertetett, 9 külföldi nagyobb folyóirat tartalmát kivonatolta részletesen 11 közleményben, két nagyobb könyvészeti cikket adott, a kisebb közlemények száma pedig 42 volt; ezenkívül alapszabályszerűleg állandó rovatot tartott fõnn a társaság hivatalos közlendõi számára is.

Flyóiratunk haladása, mint e néhány adatból is látható — általános pædagiát művelõ folyóirathoz méltóan — abban áll, hogy az elmúlt évben arra az útra lépett, melyen magasabb, tudományosabb nívója felé fog lassankint közeledni, hogy t. i. a hazai pædagogia tudományos jelenségeit s az iskolaügyi mozgalmakat el nem hanyagolva mégis mind intenzívebben figyelmére méltatta a külföldi pædagiiai elmélet haladását, a külföldi irodalmat, sőt e tekintetben új rovatot is nyitott: a külföldi pædagiiai könyvészet rovatát, és jelentékenyen megbõvítette a külföldi lapszemle rovatát.

Flyóiratunk mult évi folyamának ez irányú munkássága valóban figyelemreméltó volt s ez az irány az, mely a jövőre is hatékonynak és gyümölcsözõnek ígérkezik.

Flyóiratunk tavalyi évfolyamának méltánylásával van kapcsolatban, hogy fölemlítsem azokat a terveket, melyek a társaság másirányú tudományos munkásságának, irodalmi vállalkozásoknak fölvetelésére irányultak.

Elnökünk, ki most 2 esztendeje tartott megnyitó beszédében mély szakértelemmel mutatott rá pædagogiai irodalmunk némely hiányaira, most mint társaságunk vezetője nem feledkezett meg az említett beszédében fölvetett programmról, s társaságunk több zárt ülésén sürgette a kivitel módozatainak megállapítását. Az ő szerető gondjának, mellyel tudományszakunk iránt viseltetik, köszönhetjük egyelőre azon 5 tagú bizottság kiküldését, mely a többi terv között először a Monumenta Hungariæ Pædagogica megindításának módozataival foglalkozni lesz hivatva. Kívánatos, hogy a többi szép terv is, melyek e zárt ülésen előkerültek, a magyar pædagogia bibliográfiájának, a Pædagogiai Encyclopædiának, az általános pædagogia tudományos magyar kézikönyvének tervei is nemsokára legalább egy-egy lépést tegyenek a megvalósulás stádiuma felé.

Társaságunk elmúlt esztendei életének egyik örvendetes jelensége új erővel való gyarapodása is, amivel szemben azonban szomorú veszteségek is állanak. Az elmúlt év folyamán társaságunk tagjainak száma 4 tiszteleti, 4 rendes és 32 külső taggal gyarapodott.

Nagy súlyt kölesönzött társaságunknak a tavalyi nagygyűlés egyhangú határozata, mely *Takács Menyhértet*, a jászóvári premontrei kanonokrend prépostját, társaságunk külső tagját, a magyar tanári kar egykori derék tagját, *Molnár Viktor* vallás- és közoktatásügyi min. tanácsost, minden nemzeti művelődési ügynek lelkes munkását s társaságunknak különösen jóindulatú pártfogóját, *Camille Sée* francia államtanácsost és tanügyi politikust, végül *Marie Dugard* kisasszony francia tanárnőt, ez utóbbiakat, mint a magyar tanügynek külföldön lelkes barátait társaságunk tiszteleti tagjaivá választotta. Nagyjelentőségű társadalmi és tudományos munkásságuk társaságunk dicsőségét is mindig növelni fogja.

Tavalyi nagygyűlésünk az előző esztendő folyamán megürült rendes tagsági helyeket is betöltvén, egyhangú választás útján *Bartoniek Gézát*, az Eötvös-Kollegium igazgatóját, az azóta elhunyt *Dr. Steinberger Ferenc* kanonokot, a budapesti központi papnövélde rektorát, *Somogyi Gézát*, a znióváraljai tanítóképzőintézet igazgatóját és *Dr. Gyulai Ágostot*, budapesti pædagogiumi tanárt fogadta rendes tagjai közé. Adja az Ég, hogy munkásságuk társaságunkra nézve gyümölcsöző legyen.

Meggyarapodott végül társaságunk tagjainak száma 32 külső tagnak belépése által is, kiknek nagy része — a hazai néptanítói kar tudományos érdeklődésének dicséretére legyen mondva — az elemi iskolai tanítók sorából került.

Ezek után azonban, t. társaság, jelentésemnek szomorú részére kell áttérnem, midőn elmúlt évi veszteségeinkről készülök beszámolni. A kérlelhetetlen halál kevésszer látogatta oly súlyosan társaságunkat, mint a múlt esztendőben, mikor társaságunk legrégibb s legújabb tagjai között válogatva 1 tiszteleti tagunkat s 4 rendes tagunkat ragadta el soraink közül.

Alig néhány hete, hogy az országos részvét impozáns nyilvánulása mellett sirba kísértük társaságunk egyik legillusztrisabb tagját, a magyar nőnevelés megteremtőjét, *Zirzen Jankát*, ki 1893 óta rendes, 1894 óta tiszteleti tagja volt társaságunknak. Az ő emléke nem fér el szerény titkári jelentésem keretében, az egész magyar női világ lelkében él az s társaságunk bizonyára módot fog találni arra, hogy iránta érzett tiszteletének megfelelő ünnepélyes formában adjon kifejezést.

Rendes tagjaink közül elhunyt:

Erdődy János, a kassai kath. tanítóképzőintézet volt igazgatója, ki 38 évig állván a magyar népoktatás szolgálatában, egyike volt újabb tanítóképzésünk úttörő munkásainak, főkép a magyar nemzeti szellemnek hazánk északkeleti vidékeinek népiskoláiban való elterjesztése által s népszerű elméleti és gyakorlati pædagogiai tankönyveivel szerzett érdemeket a magyar tanügy és a pædagogiai irodalom körül. Társaságunk első rendes tagjai között, a megalakulás idejétől kezdve, 1892 óta volt részese munkáságunknak. Elhunyt:

Dezső Lajos is, a sárospataki áll. tanítóképzőintézet igazgatója, az Orsz. Közoktatási Tanács tagja, ki mint a magyar tanítóképzés ügyének lelkes bajnoka s mint termékeny pædagogiai író egyaránt, de főképen mint Comeniusnak legjobb magyar ismerője, életírója és Comenius műveinek fordítója s kommentátora jó nevet vívott ki magának. Ő is társaságunk első rendes tagjai közül való volt s társaságunkban a tanítóképzőintézeti tanárok képzése ügyében tartott előadásával érdemelte ki elismerésünket. Elhunyt továbbá:

Lakits Vendel, székesfővárosi igazgató-tanító, ki mint a magyarországi tanítók vezére, több egyetemes tanítógyűlés elnöke,

különösen a magyar tanügy munkásainak társadalmi egyesítésében, ezenkívül azonban pædagogiai irányú irodalmi tevékenysége által is régi munkása volt tudományszakunknak s mint ilyen szintén kezdettől fogva, 1892 óta rendes tagja társaságunknak.

Nem kímélte végül a halál legujabb tagjaink sorát sem, midõn alig néhány nappal ezelõtt elragadta a tavalyi nagygyûlésünkön rendes tagul választott *Dr. Steinberger Ferenc* társunkat, a budapesti központi szeminárium rektorát, a szatmári katolikus tanítóképzõintézetek volt igazgatóját, ki mint a katolikus irányú pædagogiai irodalomnak lelkes mûvelõje, több kath. irodalmi társulat elõkelõ tagja szerzett magának érdemeket. Ez érdemek jutalmazásául lett rendes tagja társaságunknak is, melyben — sajnos — hamar elkövetkezett halála miatt munkásságát meg sem kezdhetette.

Midõn elhunyt tagjaink emlékezetét ezúton is fölújítom, azt indítványozom egyúttal, hogy addig is, míg a társaság emlékünek más módon való megtisztelésérõl nem gondoskodik, igtassuk jegyzõkönyvünkbe társaink elhúnytá fölötti fájdalomunkat.

Tagjaink veszteségszámlájának lezárásául jelentenem kell végül, hogy külsõ tagjaink sorából 9-et elhalálozásuk, 7-et pedig kilépésük miatt törölni kellett s így a külsõ tagok számában tulajdonképen csak csekély gyarapodásról számolhatok be.

Anyagi ügyeink ismertetésére térvén — minthogy a pénztáros jelentése egész terjedelmében a t. társaság elé fog kerülni — e tárgyról csak röviden kívánok szólni. A pénztárosi jelentésbõl kitûnik, hogy a társaság anyagi ügyei ha nem fényesek is, de eléggé konszolidáltaknak mondhatók annál inkább, mert társaságunk mint eddig, az elmúlt évben is több oldalról, érdeklõdést bizonyító anyagi segítségben is részesült. Alapítványaink összege is gyarapodott Takács Menyhért tiszteleti tagnak 200 koronás, Weszely Ödön és Somogyi Géza r. tagoknak 100—100 koronás alapítványai által, amiért nekik ezúton is köszönetet mondunk; a társaság anyagi ügyeinek zavartalan alakulását biztosították a Vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr õ Excellenciája és a Magy. Tud. Akadémia elnöksége is, az elõbbi 1500, az utóbbi 400 K. évi segélynek utalványozásával. Midõn e segélyösszegek anyagi értéke mellett azok erkõlcsi jelentőségére is utalok, indítványozom egyúttal, bizza meg a t. nagygyûlés az elnökséget, hogy a Vallás- és közoktatásügyi Miniszter Úrnak és a Magyar

Tud. Akadémiának ezen támogatásért, utóbbinak végül az akadémiai ülésteremnek fölolvadó üléseink számára való átengedéseért is a társaság köszönetét tolmácsolja.

Kérem a t. nagygyűlést, hogy a jelentésem folyamán előadott indítványaimat elfogadni s jelentésemet tudomásul venni szíveskedjék.

Budapest, 1905. január 21.

dr. Gyulai Ágost,
titkár.

A társaság az évi jelentést tudomásul vette és titkár indítványára a népiskolai javaslatnak életre jövele fölétt örömeinek jegyzőkönyvileg ad kifejezést. Megbízza az elnökséget, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszternek s a M. Tud. Akadémia elnökének a társaság köszönetét tolmácsolja. A titkárnak buzgó munkásságáért elismerést és köszönetet szavaznak.

III. A pénztáros bemutatja múlt évi számadását, mely következő:

A Magyar Pædagogiai Társaság 1904. évi zárószámadása.

Bevétel.	Kor. áll.	Kiadás.	Kor. áll.
Készlet 1903. évről	285 27	Írói és szerk. tiszteletdíjakra 1903-ra	100 —
Hátralékokból	1287 —	Írói és szerk. tiszteletdíjakra 1904-re	2000 —
Folyó évi tagdíjakból	242 —	Titkári tiszteletdíj	400 —
Alapítványok kamataiból	68 60	Pénztárnoki tiszteletdíj	400 —
Tiszteleti és rendes tagok adományaiból	125 —	Jegyzői tiszteletdíj	200 —
Segély a) a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumtól	1500 —	Szolgáknak és kapusnak	60 —
Segély b) A magyar tud. Akadémiától	400 —	Hirdetésekre	36 20
Új alapítványok	400 —	Ügykezelési költségek (levelezés, bélyeg, pénzbehajtás, stb.)	130 10
		Franklin-Társulatnak (nyomdai költségek)	425 02
		Alapítványokhoz csatolt	400 —
		Előfizetés külföldi lapokra	18 —
	Osszesen: 4307 87		Osszesen: 4169 32
		Készlet 1905-re	138 55
			4307 87

Budapest, 1904 decz. 31-én.

György Aladár s. k.,
ellenőr.

Dr. Gyulay Béla s. k.,
pénztárnok.

A társaság a számadási tételeket tudomásul veszi.

IV. *Zsengeri Samu*, a kiküldött pénztárvizsgáló bizottság nevében felolvassa a bizottság következő jelentését:

A pénztári könyveket 1904 jan. 1-től dec. 31-ig átvizsgáltuk, úgy a bevételeket, mint a kiadásokat az okmányokkal és tagsági könyvekkel egybeahasonlítottuk és megegyezőeknek találtuk. A kimutatott 138 K. 55 fill. pénztári készlet készpénzben és a 2750 K. alapítványtőke egy Pesti Hazai Első Takarékpénztár-egyesületi és egy Pesti Magy. Keresk. Bank betétkönyvecskéjében, 100 K. pedig egy 4%-ot kamatozó 23921 sz. járadékkölcsön kötvényben előtünk bemutatott. Ezek alapján a pénztárnoknak a felmentvényt megadni kérjük.

Budapest, 1905 jan. 19-én.

Dr. Zsengeri Samu s. k.,
számvizsgáló bizottsági tag.

Radó Vilmos s. k.,
számvizsgáló bizottsági tag.

A társaság *Gyulay Béla* pénztárosnak a felmentvényt megadja és buzgó munkásságáért köszönetet mond. Jövő évi pénztárvizsgálókul *Radó Vilmos* és *Zsengeri Samu* küldetnek ki.

V. Továbbá bemutatja még a jövő évi költségelőirányzatot, melynek következő tételei vannak:

A Magy. Pædagogiai Társaság 1905. évi költségelőirányzata.

Bevétel.	Kor. fill.	Kiadás.	Kor. fill.
Készlet 1903. évről	138 55	Írói és szerk. tisztelet-	
Hátralékokból	1268 —	díjakra	2500 —
Folyó évi tagdíjakból ...	400 —	Titkári tiszteletdíj ...	400 —
Alapítványok kamataiból	114 —	Pénztárnoki tiszteletdíj	400 —
Tiszteleti és rendes ta-		Jegyzői tiszteletdíj ...	200 —
gok adományaiából ...	100 —	Szolgáknak	60 —
Vegyes bevétel	30 —	Hirdetésekre	40 —
Segély a) a vallás- és köz-		Ügykezelési költségek (le-	
oktatásügyi miniszter-		velezés, bélyeg, pénz-	
től	2000 —	behajtás, taggyűjtés stb.)	200 —
b) M. Tud. Akadémiától	400 —	A Franklin-Társulatnak	
Összesen: 4450 55		(nyomdai kiadás) ...	600 —
		Vegyes kiadásokra ...	50 55
			4450 55

Budapest, 1905 január 5-én.

Az elnökség nevében

György Aladár s. k.,
ellenőr.

Dr. Gyulay Béla s. k.
pénztárnok.

A társaság az előirányzatot vita nélkül magáévá teszi.

VI. *Kemény Ferenc* rendes tag utalva az alapszabályok meghatározásaira, kéri az elnökséget, hasson oda, hogy a társaság rendes tagjai három év leforgása alatt pædagogiai munkásságukról számot adva, a társaság üléssein szétfoglalót tartsanak. Úgy látja, hogy az alapszabályok eme rendelkezéseinek eddig érvényt nem szerezünk. Ha nem volna lehetséges a jövőre nézve ilyen értelemben hatást gyakorolni, kéri az alapszabályok módosítását.

Elnök hivatkozik arra, hogy az alapszabályok csak nem rég módosítottak; nem volna tehát helyén való, ha ezzel ismét foglalkoznánk. Az indítványt azonban figyelemre méltónak tartja.

Heinrich Gusztáv tiszteletbeli elnök vázolja azokat a nehézségeket, amelyek ez indítvány keresztülvitelénél fölmerülnek.

A társaság egyelőre nem foglalt állást ebben a kérdésben.

VII. *Kemény Ferenc* indítványt tesz a következő előterjesztés alakjában:

Nemzetközi Pædagogiai Kongresszus Budapesten, 1906-ban.

Immár 11 éve annak, hogy ugyanebben a folyóiratban szinte azonos címmel* rövid cikkelyt írtam, melyben a milleniumi évre egy nemzetközi tanügyi kongresszus megtartását ajánlottam. Ez az indítvány átvedlett és lett belőle *II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus*, az egész magyar közoktatásügynek a maga nemében páratlan megnyilatkozása, melynek jelentőségét még hirdetik a kongresszusi «Napló» hatalmas kötetei.

Hogy miért térek vissza erre s mely okok bírnak rá az eszme felelevenítésére, ime megmondom.

Nem vagyok feltétlen híve az ú. n. nemzetközi kongresszusoknak, mért hosszas és közvetlen tapasztalatból ismerem ennek a virágzó, mert időszerű intézménynek árnyoldalait: túlzásait, kinövéseit, egyoldalúságát s azokat a csalódásokat, melyek belőle az egyesekre és magára az ügyre hárulnak. De ugyanezen elfogulatlan tapasztalások egyúttal azt is mondatják velem, hogy a különböző nemzetek képviselőiből alakított ilyen gyülekezetek előnyökben és eredményekben sem szűkölködnek, feltéve, hogy idő, hely és szervezés dolgában a siker jelében születnek és előkészítésük mindvégig a legnagyobb gondozásban: tudományos, erkölcsi és anyagi támogatásban részesül.

E tekintetben én a viszonyokat ma és nálunk kedvezőknek ítélem. Nemzetközi értelemben vett (egyetemes) tanügyi kongresszusokat

* Nemzetközi Pædagogiai Kongresszus Budapesten, 1896-ban. (Magy. Pædagogia, 1894, 1—8. lap.)

1900 óta Európában nem tartottak; akkor is csak a párisi vilákiállítás kapcsolatban, külön a tanügynek egyes ágazatai részére s különösen francia színezettel; még kevésbé jöhetnek számba a st.-louisi vilákiállítással együtt az imént rendezett világkongresszusok, melyeknek csaknem kizárólag amerikai jellegük volt. A közeljövőben pedig egy helyről sem hirdetnek ilyen nemzetközi egyetemes tanügyi kongresszust, mely esetleg összeütközésbe jöhetne a mi vállalkozásunkkal. Végül ne feledjük, hogy Budapesten volt már csaknem minden fajú nemzetközi kongresszus, tanügyi nem, jölehet ennek nemzetközi jellegét mi jobban biztosíthatnók, mint a vezető nyugati nemzetek s saját érdekünkben is jobban rászorultunk, mint amazok. De még ha pusztán hazai viszonyainkra szorítkoznánk, sem kellene a szaporaságtól tartani: a II. Országos és Egyetemes Tanügyi Kongresszus óta nagyot fordult a világ s haladás mutatkozik nálunk is a közoktatásügy minden terén tíz év leforgása után.

Székesfővárosunk választását csak helyeselni lehet nemzeti és nemzetközi szempontból: ahány nemzetközi kongresszust mi itt rendeztünk, azok legalább a külföld részvételét illetőleg, mind fényesen sikerültek s reánk nézve a nemzet-erkölcsi eredmények értékesebbek voltak a tárgyiaknál: minden ilyen alkalom mintegy magától szétoszlatta az ellenünk emelt vádak szövevényét s a hozzánk szívesen ránduló külföldiek mindannyiszor személyesen tanulták megismerni ismeretlen vagy félreismert országunkat, népünket és közművelődési intézményeinket.

Már említettem, hogy a sikert a szervezés módja biztosítja leginkább; e tekintetben az eddigi rokonvállalkozásoknak lelkiismeretes tanulmányozásával nem érhetjük be: kell valami újat is nyújtanunk, mely egyúttal jeles is legyen. Anélkül, hogy ez iránt időelöltti részletekbe bocsátkoznám, ajánlom a következő vezető-eszmék megfontolását. Előadások tartására meghivandók azok a férfiak, akik *a)* mai fogalmaink szerint korunk legnagyobb pædagogusai; *b)* valamely iránynak vezető képviselői; *c)* főleg a különböző iskolafajok *reformkérdéseivel* foglalkoznak. Másrészt világos, hogy ilyen nagyarányú terv csakis a vallás és közokt. minisztérium hathatós támogatásával és tevékeny közreműködésével valósítható meg, ami egyben biztosítaná a sikert. Hogy ez azonkívül társaságunknak erkölcsi és tudományos gyarapodásával járna, azt bizonyíthatni felesleges.

Minisztériumunk körlevélben fordulna a többi államok kultusz-minisztériumaihoz s felkérné őket *a)* hogy már az előkészítés munkájában is képviseltesék magukat a szervező-bizottságban; *b)* hogy nevezzék meg azokat a szakfőnököket, akiket a meghívásra érdemesnek tartanak; *c)* hogy gondoskodjanak közoktatásügyük különböző ágait

röviden ismertető füzetekről; d) hogy ajánljanak maguk is tétéleket a megvitatásra. Végül megjegyzem, hogy az összes előadások gondolatmenetét és az ajánlotta tétéleket tartalmazó füzetet három nyelven (angol, francia, német) szerkesztve idejekorán kellene szétküldeni.

Mindezek után mély tisztelettel ajánlom a következő indítványt elfogadásra:

A közgyűlés felhatalmazza az elnökséget, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak részletesen megokolt előterjesztést tegyen az 1906. évben Budapesten tartandó nemzetközi egyetemes, esetleg csupán egy országos és egyetemes tanügyi kongresszus érdekében.

Budapest, 1905 január 15-én.

Kemény Ferenc, rendes tag.

Elnök indítványára elhatározza a társaság, hogy ennek az indítványnak tárgyalására külön elnökségi rendes ülés hívassék egybe, ahol majd bővebben meg lehet vitatni, elérkezett-e már ideje annak, hogy újabb kongresszus tartassék és rendelkezünk-e kellő eszközök fölött az indítvány keresztülvitelére.

VIII. Elnökségi jelentés alapján a társaságnál üresedésbe jött három rendes tagsági helyre egyhangulag megválasztattak: Pauler Ákos, Rombauer Emil, Dreisziger Ferenc.

IX. A jegyzőkönyv hitelesítésére kiküldettek Szuppán Vilmos és Waldapfel János rendes tagok.

A gyűlés véget ér.

BEKÜLDÖTT KÖNYVEK.

Váradi Zsigmond, A vakság és a vakok oktatása. A művelt nagyközönség számára. Budapest, 1904, Lampel R. könyvkereskedése részv. társ. 95 lap.

Pecz Vilmos dr. Ókori lexikon. 37—38. (utolsó) füzet, Vendéglátás—Zsupa, 1153—1260, a munka előszavával, kiegészítő táblázatokkal, hibajegyzékkel. Budapest, Franklin-Társulat. Ára 2 kor.

Magyar könyvtár, szerkeszti *Radó Antal*, kiadja Lampel R. könyvkereskedése (Wodianer F. és Fiai) részvénytársaság, Budapest. Egyes füzet ára 30 fillér.

393. Szemelvények *Priskos Rhetor* töredékeiből. Fordította és magyarázta *Szilágyi Sándor*. 52 lap.

394—395. *Jeanne Mairet*, Áldozat, francia regény. Ford. *Fái Béla*, 176 lap.

396. *Radó Antal*, Firdúsi Sahnáméjából. Feridun és fiai. 79 lap.

397—398. sz. *Roger mester* siralmas éneke a tatároktól elpusztított Magyarországról. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta *Turchányi Tihamér dr.* 100 lap.

399. sz. *Anatole France*, Crainquebille. Putois. Fordította *Gábor Andor*. 55 lap.